

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta
Complectens Primam Secundæ, & Secundam Secundæ Summæ
Theologiæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

4 Vtrum virtutes theologicæ consistant in medio.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72759](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72759)

Tex. 22. & 23. to. 3.

Cap. 3. & 4. tom. 1. 2. Ethic. cap. 6.

Art. 1. huius quæst.

q. 3. art. 3.

Cap. 3. to. 5.

Tex. 5. to. 3.

in cor. ar.

Lib. 2. perhi. cap. 16. to. 1.

secundum ipsius appetitus dispositione. quo ad dirigere uero, ut dictum est, ipsa intellectualis uirtus est regula & nostro lumini rationis naturalis & appetitui commensuratur, ut superius declaratum fuit. Eadem etiã rone uirtutis intellectualis secundum se mensura, nec practice, nec speculative est aliquid uirtutis genus: procederet enim in infinitum. Sed uirtutum moralium mensura, quia est obiectum nostra, uel diuina regula modificatum: ideo aliud uirtutis genus ad quod pertinet mensura illa, mensura est: aliquid autem uirtutum intellectualium, puta prudentie & scientie, quæ ad principia se nota examinant, mensura quoque aliquid uirtutis genus secundum se, & ex parte nostra est: primam autem uirtutum intellectualium, scilicet intellectus & scientie, mensura. Et ex parte nostri, non est aliqua uirtus, sed solum naturale lumen ex parte nostra, & res cognita secundum se. Et sic patet: respectu ad omnia obiecta.

proceditur in infinitum in uirtutibus. ¶ 3 Præ. Medium proprie est inter contraria, ut patet per Philosophum in 10. *Metaph. sed in intellectu non uidetur esse aliqua contrarietas, cum etiam ipsa contraria secundum quod sunt in intellectu, non sint contraria, sed simul intelligantur, ut album & nigrum, & sanum, & agram. ergo in intellectualibus uirtutibus non est medium.

SED CONTRA est, quod ars est uirtus intellectualis, ut dicitur in 6. *Eth. & tamen artis est aliquid medium, ut dicitur in 2. Eth. ergo etiam uirtus intellectualis consistit in medio.

RESPON. Dicendum, quod bonum aliquis rei consistit in medio, secundum quod conformatur regulæ, uel mensuræ, quæ contingit transcendere, & ab ea deficere, sicut dictum est. Uirtus autem intellectualis ordinatur ad bonum, sicut & moralis, ut supra dictum est: unde secundum quod bonum uirtutis intellectualis se habet ad mensuram, sic se habet ad rationem medij. Bonum autem uirtutis intellectualis est uerum: speculatiua quidem uirtutis uerum absolute, ut in 6. *Ethic. dicitur: practica autem uirtutis uerum secundum conformitatem ad appetitum rectum: uerum autem intellectus nostri absolute considerati, est sicut mensuratum a re. Res. n. est mensura intellectus nostri, ut dicitur in 10. *Meth. Ex eo. n. quod res est, uel non est, ueritas est in opinione & in oratione. Sic igitur bonum uirtutis intellectualis speculatiua consistit in quodam medio per conformitatem ad ipsam rem, secundum quod dicitur esse quod est, uel non esse quod non est, in quo ratio ueri consistit. Excessus autem est secundum affirmationem falsam, per quam dicitur esse quod non est: defectus autem accipitur secundum negationem falsam, per quam dicitur non esse quod est. Verum autem uirtutis intellectualis practica comparatum quidem ad rem, habet rationem mensurati: & sic eodem modo accipitur medium per conformitatem ad rem in uirtutibus intellectualibus practicis, sicut in speculatiuis: sed respectu appetitus habet rationem regulæ & mensuræ: unde idem medium, quod est uirtutis moralis, est et ipsius prudentie, scilicet rectitudo rationis: sed prudentia quidem est istud medium ut regulantis & mensurantis, uirtutis autem moralis ut mensuratae & regulate. Similiter excessus & defectus accipitur diuersimode utrobique.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod est uirtus intellectualis habet suam mensuram, ut dictum est, & per conformitatem ad ipsam accipitur in ipsa medium.

AD SECUNDUM dicendum, quod non est necesse in infinitum procedere in uirtutibus: quia mensura & regula intellectualis uirtutis non est aliquid aliud genus uirtutis, sed ipsa res.

AD TERTIUM dicendum, quod ipsa res contrarie non habet contrarietatem in anima, quia unum est ratio cognoscendi alterum: & tamen in intellectu est contrarietas affirmationis & negationis, quæ sunt contraria, ut dicitur in fine *Perihermenias. Quæuis enim esse & non esse non sint contraria, sed contradictorie opposita, si

considerentur ipsa significata prout sunt in rebus, quia alterum est ens, & alterum est pure non ens: tamen si referantur ad actum animæ, utrunque ponit aliquid esse, unde esse & non esse sunt contradictoria: sed opinio, qua opinamur quod bonum est bonum, est contraria opinioni, qua opinamur quod bonum non est bonum, & inter huiusmodi contraria medium est uirtus intellectualis.

ARTICVLVS IIII.

Utrum uirtutes theologice consistant in medio.

Super Qualitates singulorum quartum articulum quartum.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quod uirtus theologica consistat in medio. Bonum enim aliarum uirtutum consistit in medio: sed uirtus theologica excedit in bonitate alias uirtutes, ergo uirtus theologica multo magis est in medio.

¶ 2 Præ. Medium uirtutis moralis accipitur quidem secundum quod appetitus regulatur per rationem, intellectus uero secundum quod intellectus noster mensuratur a re; sed uirtus theologica & perficit intellectum & appetitum, ut supra dictum est. ergo etiam uirtus theologica consistit in medio.

¶ 3 Præ. Spes quæ est uirtus theologica, medium est inter desperationem & presumptionem; similiter etiam fides incedit in medium inter contrarias hæreses, ut Boetius dicit in li. de duabus naturis. quod enim consistemus in Christo unam personam & duas naturas, medium est inter hæresim Nestorij, qui dicit duas personas & duas naturas, & hæresim Eutycis, qui dicit unam personam & unam naturam. ergo uirtus theologica consistit in medio.

SED CONTRA. In omnibus, in quibus consistit uirtus in medio, contingit peccare per excessum, sicut & per defectum; sed circa Deum quæ est obiectum uirtutis theologice, non contingit peccare per excessum, dicitur enim Eccles. 4. Benedicentes Deum, exaltate illum quantum potestis: maior enim est omni laude. ergo uirtus theologica non consistit in medio.

RESPON. Dicendum, quod sicut dictum est, medium uirtutis accipitur per conformitatem ad suam regulam, uel mensuram secundum quod contingit ipsam transcendere, uel ab ea deficere. Uirtutis autem theologice duplex potest accipi mensura. Una quidem, secundum ipsam rationem uirtutis, & sic mensura, & regula uirtutis theologice est ipse Deus. Fides nostra regulatur secundum ueritatem diuinam, charitas autem secundum

¶ Nar. 4. eiusdem 6. q. dubium occurrerit de illa propositione uniuersali sumpta in litera, arguendo in oppositum. In omnibus in quibus uirtus consistit in medio, contingit peccare per excessum & per defectum. uidetur. n. hoc habet de iustitia, nam consistit in medio, & non contingit peccare in se uno modo, per defectum. Quilibet autem iustitiam facit, non latæ qualitate, cuius declinat in minus uirtuti, cui dicitur accipere. si enim declinat in maius illi, non dicitur iniustitia, quæ patet in commutativa iustitia, & etiam in distributiva. In qua quis maius quam persona mereatur dicitur, ideo uoluntatem, quia alterum inuit hic excessus. ¶ Ad hoc dicitur, quod medium iustitie consistit in uoluntate utroque modo, scilicet per excessum & defectum: diuersimode tamen contingit hoc circa medium iustitie, & alteram uirtutum, nam extrema media aliarum uirtutum consistunt diuersa uitia, in quibus media est uirtus ipsa, ut patet in 2. Ethicorum. & propterea alio uino peccatur secundum excessum, & alio peccatur secundum defectum. Extrema autem media iustitie non consistunt diuersa uitia, & propterea in eo & eodem uino peccatur per excessum & defectum, non solum uno modo, sed uno actu in uino, ut patet in 2. to. simul enim uicium medium minus alteri, & plus fibi dicitur: & simile est distributionis uoluntate. simul enim in

nis uni, & plus alteri tribuitur. Nec obstat si quandoque solum minus uideatur fieri alteri, & nulli plus, ut intendis, & huiusmodi: non enim ostendit, quod mediū uirtutis principaliter uiolatur in minus: & uere sic est, quia cum aequali sit ad alterum per minus illi directe uiolatur, sed tamen semper concomitatur plus alicuius in re, uel in potestate. Sic est ergo litera, quod ubi unquam est uirtus in medio, contingit & per excessum & per defectum peccare: si ne simul, siue separata in siue uno, siue pluribus uicibus, non est curā.

In eodem quarto articulo dubium primo occurrit ex Scotto in 3. sent. dist. 26. docente quod potest concipi quod uirtus theologica est proprie in medio non ex parte obiecti, sed actus, ita quod licet non possit tendere in nimis uerum aut bonum, quia tendit in infinitum obiectum, potest tamen nimis tendere in illud: & sic uirtus theologica moderatur actum ut medio modo tendat, & consequenter fides est media inter leuitatem, iuxta illud, Qui cito credit, leuis est corde, & perniciam uolantis rationem, & spes inter presumptionem & desperationem.

Ad secundum ergo dicendum, quod bonum uirtutum intellectualium, & moralium consistit in medio per conformitatem ad regulam, uel mensuram, quam transcendere contingit, quod non est in uirtutibus theologis, per se loquendo, ut dictum est. Ad secundum dicendum, quod uirtutes morales & intellectuales perficiunt intellectum & appetitum nostrum in ordine ad mensuram & regulam creatam: uirtutes autem theologice in ordine ad mensuram & regulam increatam, unde non est similis ratio.

Ad tertium dicendum, quod spes est media inter presumptionem & desperationem ex parte nostra, in quantum alicuius presumere dicitur hoc enim est superfluum, illud diminutum. Ad primum horum dicitur, primo quod positio illa Scotica est contra diuum Thomam, & ueritatem. Contra diuum quidem Thomam expresse dicentem hic de modo actus, quod non potest esse excessus, scilicet quod non potest quis nimis credere, nimis sperare, nimis amare, tendendo in Deum. Contra ueritatem uero, quia constat quod non potest Deus amari nimis, ita quod actus amandi Deum sit excessus: immo modus amandi Deum, secundum Bernardum, est sine modo amare: nec est uerum quod de fide dicitur, licet qui cito credit, leuis sit corde, non tamen qui cito credit Deo, leuis est corde. Presumptio quoque, ut patet in responsione ad tertium, non est uirtutum, quia nimis sperare in Deo, sed quia sperat bonum excedens propriam conditionem: unde conclusio ista non solum uel falsa, sed uel mala, utpote ponens modum dilectionis Dei, procul abijciatur.

Ad secundum autem dicitur, quod fides semel de Deo, cuius non sunt extrema ex parte nostri est de Deo per modum compositionis, & diuisionis, ut in Secunda Secunda dicitur: & propterea ex parte nostri est in medio, & non secundum se.

Super Quaestione sexagesima quinta Articulum quintum.

In articulo primo quaestione sexagesima quinta, termini duo sunt primo declarandi, quid scilicet importet uirtus perfecta, & quid uirtus imperfecta, de quibus in litera sermo fit, an differe-

rentia hic sit sicut inter calorem remissum, & in summo, an sicut inter dispositionem & habitum, an sicut inter diuersas formas, puta opinionem & scientiam, non enim parui refert quo modo distinguantur, & si quis hic erraret, male posset de connexionione uirtutum disputare. Sciendum est igitur, quod constat uirtutes perfectas ab imperfectis non propterea distingui, quia illae in summo sunt gradu, istae non, nam uirtutes connexae, quae sunt solae perfectae, ut in litera dicitur, intendi possunt, ut sequens questio ostendit, quomodo autem distinguantur ex natura habitus & dispositionis, manifestatur: habitus enim & dispositio distincta contra habitum secundum melius sentientium sententiam, distinguuntur non modaliter tantum, sed essentialiter: ita quod qualitas illa, quae est dispositio, nunquam erit essentialiter habitus: quamuis forte habitus modum habere possit: sed dispositio est qualitas secundum se facile mobilis: habitus uero est qualitas ex natura sua difficile mobilis. uerum huiusmodi qualitas habet duplicem statum: est enim quandoque in se quidem habitus, sed per modum dispositionis inhæret, quia facile corrumpi potest, ut patet de scientia per primam demonstrationem acquisita, & non meditatione firmata: quandoque autem & in se est habitus, & in statu habitus: quia per modum habitus habetur firmiter & sicut autem in communif

ex eo, quod sperat a Deo bonum quod excedit suam conditionem, uel non sperat quod secundum suam conditionem sperare posset: non autem potest esse superabundantia spei ex parte Dei, cuius bonitas est infinita. Similiter etiam fides est media inter contrarias haereses, non per comparisonem ad obiectum, quod est Deus, cui non potest aliquis nimis credere: sed in quantum ipsa opinio humana est media inter contrarias opiniones, ut ex supradictis patet.

QVAESTIO LXV.

De connexionione uirtutum, in quinque articulis diuisa.

DEINDE considerandum est de connexionione uirtutum.

ET CIRCA hoc quaeruntur quinque.

Primo, Vtrum uirtutes morales sint adinuicem connexae.

Secundo, Vtrum uirtutes morales possint esse sine charitate.

Tertio, Vtrum charitas possit esse sine eis.

Quarto, Vtrum fides & spes possint esse sine charitate.

Quinto, Vtrum charitas possit esse sine eis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum uirtutes morales sint adinuicem connexae.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod uirtutes morales

simis rationibus primae speciei qualitatis inuenitur habitus dupliciter, scilicet per modum dispositionis, & per modum habitus, & praeter haec dispositio siue per modum dispositionis, siue per modum habitus, ita in uirtute, ut sic, quae est species habitus, inuenitur qualitas quae est essentia liter uirtus dupliciter, scilicet habens statum uirtutis, & non habens statum uirtutis: & praeter haec inuenitur sub specie dispositionis inclinatio seu dispositio ad uirtutem. Ex his autem tribus, scilicet uirtute in statu uirtutis, uirtute non in statu uirtutis, & dispositione ad uirtutem, sola prima uirtus perfecta est & dicitur immo ut in quarto articulo dicitur, haec sola simpliciter & proprie uirtus dicitur, & ratio in promptu est, quia uirtutem proprie & simpliciter oportet esse principium operis uirtuosi si simpliciter, & non secundum quid, uirtus autem non in statu uirtutis tale opus non facit: quia defectuosa est, utpote priuata proprio statu. Sic ergo uirtutis perfecta nomine qualitas quae est uirtus, statum uirtutis habens intelligitur, uirtutis autem imperfectae nomine, licet secundum proprietatem uocabuli sola uirtus secundum essentiam, & deficiens uideatur intelligi, quia uirtus imperfecta dicit uirtutem & imperfectionem eius: extenso tamen seu accommodato uocabulo, uirtutis imperfectae nomine intelligitur tam uirtus deficiens in statu, quam dispositio ad uirtutem, praeterquam si est firmata. In quo autem consistat uirtutis essentia, ex q. 5. colligere poteris: in quo autem perfectio (status uirtutis) consistat, ex litera quidem unico uerbo habes quo ad morale, scilicet quod inclinatur ad bonum bene. Ex secundo autem Eth. explicatius habes, quod

Prima Secunda S. Thomae. R 4 sciens,

art. 2. & 3.

Inf. q. 6. 73. art. 1. & 2. q. 146. art. 4. & 5. q. 6. 85. art. 6. 0. Et 3. dist. 36. art. 1. & 2. & uirt. q. 5. art. 2. Et quoq. dist. 27. q. 2. & 4. Ethic. fin.